

ЯРОСЛАВ ГРИНЕВИЧ

ВІРУЮЧИЙ ФРАНКО

У сторіччя народин Великого Сина України

НЮ ЙОРК — 1956 р.

Лекція прочитана Я. Гриневичом в У.Н.У.

Накладом 2-го Відділу ООЧСУ

Printed by "Dnipro", 77 St. Marks Place, N. Y.

Василь Косаренко-Косаревич

ВСТУПНЕ СЛОВО

Мотто: „Служба Україні — це найкраща Служба Богові.”

В 1956 році припала мені честь виступати на двох Франківських святах: в Елленвіл, влаштованому Організацією Оборони Чотирох Свобід України (О.О.Ч.С.У.) і спілкою Української Молоді Америки (СУМА), від імені Українського Літературно-Мистецького Клубу в Нью Йорку, і в Рачестері, влаштованому місцевим Відділом Українського Конгресового Комітету Америки (УККА), від імені його централі в Нью Йорку. Понижче дещо з того, що вже було сказано в поклоні пам'яті великого Каменяра всієї України — Івана Франка, який ціле своє життя, весь свій труд і терпіння присвятив цілому українському народові, і деякі доповнення.

Тільки для вичислення заголовків усього того, що написав Франко в своїй вульканічній творчості треба кількасот сторінок каталогу. Його твори мають всенаціональний характер, засвідчений навіть Д. Дорошенком: „Всеобіймаючий геній І. Франка зміг охопити всі ділянки духового життя українського, не знаючи ніяких кордонів, ніяких етнографічних та історичних

меж; витвори його духа однаково зрозумілі, близькі й однакове значення мають для Українця з Карпатського Підгір'я як для козака з далекої Кубані. по скільки в тому і в другому озвався голос національної стихії¹). Цей характер творчости Франка чітко й однозначно виявлений в його пісні „Не пора, не пора, не пора, Москалеві й Ляхові служити”, що її співають побіч „Ще не вмерла Україна” — як другий національний гімн.

Німецький священник і філософ Готфрід Гердер, що став будителем теж усіх слов'янських народів до власного національного життя, проповідував, що „кожний нарід є твором Бога і має певне призначення від Нього, — отже служба своєму народові є найліпшим служінням Богові.” У тому змислі і Тарас Шевченко і Іван Франко стоять у переді всіх тих Українців, що служили Богові служінням народові, як ці пісні, що стали національними гімнами, у переді всіх інших.

Такого ж погляду був теж Андрей Шептицький, що своїм духовим і народнім форматом залишився ще не перевищеним великаном у всьому після-шевченківському і після-франківському українстві. У своєму II-гому пастирському листі Митрополит писав: „треба нам більше просвіти, поліпшення дочасного щастя,

1) Бібліотека Українського Слова ч. 5. В п'яті роковини смерті Івана Франка, Берлін 1921, — сторінка 10.

бо через дочасне щастя дійдемо до вічного". У столітні роковини Маркіяна Шашчевича — священника і будителя західньої частини українського народу — Митрополит Андрей Шептицький писав: „Ідім у народ. Як лучить нас одна віра в Христа — так повинні лучити нас і народні і економічні потреби, праця і патріотизм. Хто на своїому становищі працює для добра народу сповняючи свої обовязки, той ліпшим є патріотом аніж той, що багато говорить, а мало робить. Адже тільки той не робить помилок, хто нічого не робить.”.

Так дивився на життя і потреби та інтереси українського народу сам Іван Франко як і цілий ряд наших політичних і церковних діячів. Такі то ставились до Франка по приятельськи за його життя і мали для ного слова признання і пошани по його смерті. Ось що устійнив ред. д-р Іван Німчук у своїй статті під заголовком „Великому Каменяреві” в католицьких „Українських Вістях” у Канаді з дня 28. травня 1956 р. ч. 22: „Український нарід з пошаною і любовю згадує великого каменяра у сторіччя його народин. Не від речі буде згадати, що й другий великий син цього кутка нашої землі, Митрополит Андрей Шептицький, глибоко цінив і шанував величезні заслуги Івана Франка. На Франковім ювілею, що відбувався у Великому Театрі у Львові в р. 1913, Митрополит не тільки прийшов особисто віддати поклін Іванові Франкові, але й під гарячі оплески присутніх впровадив його під руку на почесне місце.

А Митрополит Йосиф Сліпий, що сьогодні страждає на засланні-далеко від рідної землі — підчас Зеленосвяточних Поминок у 1943 р. на львівськiм цвинтарі в численній асисті духовенства відслужив урочисту панахиду на могилі Івана Франка”.

Богдан Лепкий, визначний письменник і професор університету у збірнику п. з. „В п'яти роковини смерті Івана Франка” писав: „Коли ми за останні десятиліття з невідомих, безмовних рабів стали народом голосним у світі, коли ми перетривали такі великі злидні, таку історичну руїну і не перемінились у попіл і вугілля на народніх згарищах, — коли не вмерли духом, лиш з надією у кращу будучність глядимо перед себе, — так це в значній мірі заслуги генія І. Франка, його прямо безпримірної всесторонньої роботи. Він, як Мойсей провадив нас 40 літ до обіцяної землі, — по скалистій, безводній пустині нашого народнього життя, виховав у цій важкій мандрівці нове, здорове, ідейне покоління, борців за волю і правду народню, котрих передовою сторожею були наші Українські Січові Стрільці. — Його особистий трагізм, трагізм великого поета, який не розуміє марних душ і вони ніяк не можуть його зрозуміти, — трагізм одиниці, яка мусить вести дефензиву з оточенням, щоб здобувати велике-невідоме, цей трагізм збільшався у Франка трагедією народу, котрого був рідним, люблячим сином... він був тим безприютним мандрівцем по базарах торговища людського,

тим бездомним Перебендею, що на самотню могилу ходив з Богом розмовляти...”

У статі п. з. „Там де плекають українські традиції”, — (Свобода” з 11 листопада 1956), — дочка великого Каменяра, пані Анна Франко-Ключко пише: „Живим доказом, що Іван Франко не був ані ворогом Церкви ані атеїстом а серед священників мав і має приятелів та почитателів його генія, була промова місцевого пароха у Рочестері ЗДА підчас святкування місцевою громадою 100-ліття уродин І. Франка... Як той кравець що накинув у байці Андерсена, на короля одіж, так нині накидають на Івана Франка червоний, комуністичний халат, якого в дійсності не має і заставляють український народ вірити в нього.”

На превеликий жаль дехто вважає доцільним ще далі осуджувати і поборювати Івана Франка накидуючи на нього атеїстичний халат і ставиться осторонь святкувань його пам'яті всупереч правді, що її очолили світлі постаті таких великих Українців, як Митрополит Андрей Шептицький і Йосиф Сліпий.

А осуджування Івана Франка ослабляє наші національні позиції і визвольні змагання а скріплює позиції московського ворога, що орудує твердженням про атеїзм Тараса Шевченка і Івана Франка.

У біжучому 100-літті уродин і 40-літті смерті великого сина України Івана Франка пора тим, що ще далі неприязно наставлені до пам'яті про нього перевірити своє становище.

ВІРУЮЧИЙ ФРАНКО

В одній із староісландських саг Едди зображено, як морський орел самітний, з трудом важким помахом крил змагається з буревієм і ледве летить вперед. Його ніхто не розуміє: меві — наче сміються. Фоки похитують головами, риби не звертають навіть уваги. А він знає точно, чого він хоче і куди прямує, — і ніхто його не заверне з дороги. Буря втихає, золотом сяє вечірнє небо, а він підіймається понад останню хмару і поволі лине за світляним слідом сонця.

Так було і з Франком. Довго змагався він з власним громадянством, що не розуміло його, осуджувало, висміювало, п'ятнувало як „небезпечного соціяліста й безбожника”. А він ішов проти хвилі, змагався з пересудами, щоби дати суспільству нову, світляну ідею.

І чим він провинився у своїм прямуванні? Хіба тим, що був велетнем духа — його ж вороги здавалось були ліліпутами. І коли б він був сином вільного народу, коли б походив з іншої середовища, його доля була б інша, його ім'я було б гордощами світу. А так він тільки запалював поступову молодь, що скинула пута рабства, що розуміла його прямування й ідеали. З того покоління походили борці за волю України, що йшли у бій проти гнобителів з печаттю його духа, з вірою в істину, а вели їх

кличі „Мойсея”. Живуть ще учасники тих змагань і свідки підйому, створеного Франковими кличами. Серед них не бракувало священників, військових духовників, що у визвольних змаганнях в рядах УСС і УГА клали свої голови разом з вояками.

А Іванові Франкові не судилася доля геніїв-поетів таких, як Гете, Шіллер, Байрон, Міцкевич, Пушкін, що зазнали в своєму житті пошани від суспільства, а то й від цілого світу, хоч їх твори не завжди відповідали засадам етики. Ось син цісарського радника у Франкфурті над Майном, Йоган Вольфганг Гете, міністр у ваймарському князівстві Німеччини, „їх ексцеленція”, а рівночасно найбільший німецький поет. Він не мав потреби журитися насущним хлібом. Він — приятель князів, оточений службою, вигодами, подорожник по соняшній Італії, міг писати на теми сучасного німецького побуту, як у „Германі і Доротеї”. чи розгортати плаксиві „Терпіння молодого Вертера” та у них вести на манівці декадентизму не тільки німецьку молодь але й ціле молоде покоління світу та приводити його часто до самогубства. Один із найважливіших його творів „Фавст” не міститься конче в рямцях християнської етики. А проте його оточували ніби музи, супровідниці його творчого підйому, Шарльота фон Штайн, дружина Християна Вульпіус, сестри Лецов, а німецький народ виявляв йому пошану і не кидав прокльону на його вільнодумну філософію.

В пошані народу жив теж Фрідріх Шіллер, аристократ, поет-драматург, забезпечений високою рентаю, а при його творчій музі стояли надхненниці: пані фон Кальб, її сестра Шарлота. Його не виклинають навіть тоді, коли він глумиться над патріотизмом, кажучи: „Справи батьківщини є важні тільки для пережитих народів, не для молоді світу. Це є марний, невеликий ідеал писати тільки для нації”.

Розкішне й розгульне було життя англійського лорда Дж. Байрона, що у своїх творах став основником своєрідного „байронізму”, сповненого жахів, проливу неповинної крові, пожеж і кривавих картин насилля. А проте його звеличують у літературах світу й ніхто не кидає каменем на його могилу.

Величають теж у світі генієм Адама Міцкевича*), поляка, — що в творчому запалі богохулив і був ісповідником ересі Тов'янського. У розкоші жив граф Пушкін, найвизначніший московський поет.

*) У минулому, 1955 р. з нагоди століття смерті А. Міцкевича, весь польський загал з визначною участю польського клиру відзначував ті роковини. В Нью Йорку в дні 14 березня 1955 р. ксьондз Др. Павел Сівек проф. фордгамського університету мав реферат на тему: „Міцкевіч, — оборонець християнської цивілізації”, — а в Римі, в привітності численних кардиналів і достойників Ватикану мав проф. Др. В. Фолькерскі у французькій мові реферат на тему: „Великий поет, — людина європейської акції, — геній — Адам Міцкевіч”.

Перед ними не стояла камінна стіна пересуду з боку власного громадянства і проблема, як довго можна жити з трьома крейцарами, знайденими на березі ріки, — що її мусів розв'язувати І. Франко.

Йому не усміхалася доля, не супроводили його задумів надхненниці, — не розкоші й вигоди, а злидні і нужда, боротьба і упертість вели його до мети життя.

За свої поступові переконання зазнав Іван Франко першого удару долі в 21 році життя, що знівечив усі його надії на краще майбутнє. Його арештовано і посаджено в слідчу тюрму на вісім місяців, а потім засуджено на шість тижнів арешту за участь в соціалістичному гуртку, хоч він не тільки не належав до нього, але навіть не розумів ще ідей того напрямку.

Не за соціалізм, — а за націоналізм був цей перший арешт І. Франка. Після тюрми поспавсь на нього один удар за другим. Він утратив кохану дівчину Ольгу Рошкевичівну, дочку о. Михайла Рошкевича, пароха Лолина, якій батьки заборонили зустрічатися з бувшим арештантом. Його виключено з товариства, а старше громадянство уникало з ним зустрічі і він був осамітнений, поза скобками свого власного суспільства.

І тоді у ньому зродився бунт. Він став цікавитися на правду тим, від чого він неслухно потерпів, а саме соціалізмом. Він нав'язав зв'язки з польськими соціалістами, думаючи, що це допоможе до розв'язки українсько-польської по-

літичної проблеми в Галичині. А проте були тоді люди, навіть священники, що співчували його долі.

Саме тоді, у 1878 р. за словами родинної хроніки Чапельських („Арка” ч. 5. Мюнхен 1948.) молодий юнак Іван Франко шукає відпочинку на селі, на приходстві у Добрівлянах, в родині о. Чапельського. Він привіз із собою книжки й записки. Вставав перед сходом сонця і, в погідні дні сходив з книжкою чи із зошитом через город на дорогу, а звідси на толоку між верби. Тут над берегом річки вибирав щонайзатишніше місце й писав. О сьомій годині рано вертався на приходство, де збирались всі на сніданок. Франко в юності носив залюбки біле вбрання, пошите з нагуєвицького згрібного полотна; часто, замість білої камізьки вибирав вишивану сорочку, на голову твердий, солон’яний капелюх з темною стрічкою. Не голився, бо тоді, як наказувала мода, молоді мріяли про бороди. На бороді у нього був рідкий заріст, а над високим чолом і ясними очима мрійника, мав короткострижену, розвіяну чуприну, яка ніяк не давалася причесати. Його біле полотняне вбрання не гармонізувало з краскою волосся і — він не мав поводження у дівчат. О. Чапельський, парох Добрівлян, був великим приятелем І. Франка. У ті часи, коли на голову І. Франка та його друзів падали громи, слова осуду з проповідниць, як на ворога народу і еретика, — тоді цей „небезпечний революціонер і безбожник” бував у о. Чапель-

ського. Тут на приходстві він не раз переховувався перед австрійською поліцією, а навіть переховував своїх друзів. Тут два рази переховувався Павлик, раз голова польської соціалістичної партії, Ігнаци Дашиньські, — пізніший маршалок польського сойму.

В атмосфері загальної симпатії Франко почував себе добре в Добрівлянах.

**

Після короткої співпраці з польськими соціалістами І. Франко переконався, що вони такі самі шовіністи, як і польські народовці. Він зірвав з ними і став співпрацювати з українськими народовцями. В р. 1883 І. Франко став співробітником часописів „Діло”, „Зоря”. Три роки опісля він одружився з Ольгою Хорунжинською і обзавівся родиною.

За статтю про Міцкевича, поета зради, поляки усунули І. Франка з редакції часопису. Відтоді Франко працював виключно в українським письменстві і видавництвах, а рідне громадянство ставилось до нього з признанням. Статтею п. з. „Поza межами можливого” Франко розвінчує Драгоманова, доводячи, що той уважав українців за південних росіян, а матеріалістичні основи життя були фікцією.

З того часу в пам'яті Лева Лепкого записалася така подія:

Літньою порою 1895 р. перед кам'яницю у Львові, — де мешкав Іван Франко, заїхав львівський візник. Франко при допомозі сторожа кам'яниці зніс подорожні клунки, згодом зійшла

сюди його дружина й діти. Один хлопчина сів біля візника, другі діти біля батьків. Тріснув батогом візник, коні помчали по брукованій вулиці о залізничного двірця.

А далі їхалося залізницею шляхом між села, квітисті поля й лани збіжжя — у Борщів. Тут на двірці ждав гостей візок. За хвилю коні мчали у село Цигани, на приходство.

Не дарма вже від кількох днів роблено на приходстві особливі порядки під наказами самої „їмосці”. Гарячково порядковано велику кімнату, що то її вікна виходять у сад, а двері ведуть на веранду.

З зацікавленням приглядається тим приготуванням малий хлопчина, що приїхав у відвідини до свого вуйка, о. Омеляна Глібовицького. (Цей малий хлопчина — то пізніший поет, автор стрілецьких пісень, — Лев Лепкий.) Візок заїхав перед приходство; господарі вийшли вітати гостей, дівчора побігла в сад. Панство Франки гостювали тут ціле літо.

О. Глібовицький — високий статний чоловік, випитує мелодійним голосом гостя про львівські новини. Він з зацікавленням вислухує речі, які розказує йому його приятель, І. Франко, якому він не раз посилав у Львів етнографічні матеріяли й дописи.

Однак гості, струджені дорогою, повинні відпочити. І на приходстві настає тишина. Ранком з недалекої церковної дзвіниці відзивається дзвін, якого голос йде далеко подільськими полями. Пан доктор зривається зі сну, йде босо-

ніж росистими травами на річку. При ньому вудка. Він пристрасний рибалка, — любить закинути вудку у воду та, ловлячи рибу, поринути у даль думками, відпочивати. Аж ось господар іде в церкву відправляти Службу Божу. Франко спішить допомогти йому. Він взувається і йде з отцем Омеляном у Церкву служити до Служби Божої. При тій нагоді пан доктор шукає на хорах і на крилосі старих книг.

У неділю на співану Службу Божу йшла вся сім'я Івана Франка. Він же сам співав у крилосі з дяком. Він знаменито визнавався на церковнім співі й на нелегкому читанні ірмологіону.

Іншим разом Іван Франко відбував подорож у Краснопушу, де у монастирі оо. Василіян знаходився цікавий, старинний іконостас; він задержався в о. Сильвестра Лепкого (літер. псевдо: Марко Мурава) в Поручині. Переночувавши, вранці вибрався в дорогу, у Краснопушу, а з ним о. Сильвестер Лепкий і його син Богдан. О. Сильвестер був у живій переписці з Іваном Франком, по смерті о. Лепкого течку з листами І. Франка забрав до Львова о. др. Застирець.

**

*

9 повістей, 14 поем, 6 збірок поезій загальним числом 4370 окремих віршів, 125 оповідань, казок та дитячих поезій, 7 драматичних творів, 3 томи то є около 1300 сторінок перекладних творів з чужих мов: латинської, грецької, англійської, французької, німецької, італійської, польської, чеської і інш. написав упродовж 40

літ своєї літературної творчости Іван Франко. Це осяг справжнього орлиного лету й великого труду, — коли зважити на те, в яких обставинах йому доводилося творити.

Сучасник Івана Франка, великий італійський письменник Люїджі Піранделльо, який упродовж 37 років життя написав 4 томи поезій, 14 романів, 500 новель, 4 томи критики і 50 театральних п'єс, сказав: „Я так дуже забув жити особистим життям, що вже не можу нічого більше сказати про нього, хіба тільки те, що я не живу, а тільки пишу.”

Цей вислів відповідає теж обставинам особистого життя Івана Франка. У ньому глибоко заховані деякі трагічні моменти з його життя, а між ними одна із причин психічної недуги його дружини.

**
*

Осінь 1915 р. Львів. У митрополичому будинку оо. Студитів при вул. Петра Скарги міститься лічниця Українських Січових Стрільців. В одній із кімнат живе Іван Франко. Кімната тепла, чиста; на столику китиця квітів. На стіні видно святий образок. Поет тут зі своїми Січовими Стрільцями, тими, що перші, з печаттю його духа пішли у бій за рідну державу. Важка недуга томить поета. Хворого відвідує часто брат митрополита Андрея, о. Климентій Шептицький.

Березень 1916 р. Його вілля у Львові при вул. Понінського. В ній опустілі до болю кімнати. В одній з них, наче орел з переломаними крилами, Іван Франко, з руками, яких пальці покор-

чені, німичні... Поет сам. Немає при ньому української жінки, — яка б крилами ласки й співчуття огорнула поета. Немає української Шарлоти фон Штайн, Христини Вульпіус чи одної із сестер Лецов, яка б взяла безпосередню участь в останніх хвилинах життя великого поета.

Він — сам. Його увага звернена на особисті потреби. До письменниці Катрі Гриневичевої, що прийшла зі сином відвідати його, він говорить з розпукою: „Я б волів, щоб це відро було вилите в пору, чим щоб мені громадянство влаштувало було ювілей.”

Скільки в тому реченні було трагізму!

Похорони на Личаківським цвинтарі у Львові, весною 1916 р. Маса, маса народу. Домовину з тілом Покійного несуть на раменах Українські Січові Стрільці. Повінь квітів, тернові вінки і промови, промови, промови; один священник веде провід, хоч між народом багато їх у світських одягах.

Згадуємо тих світлих священників - громадян, які знали І. Франка особисто й шанували: о. Сильвестер Лепкий, о. Омелян Глібовицький, о. Чапельський, о. А. Волянський, о. Гукевич, о. Михайло Зубрицький і др. Колиб вони могли прибути сюди, прийшли б напевно попрощати великого сина України і відправити молитву за спасіння його душі. Але були то воєнні часи! Не легко було подорожувати!

В своїх творах І. Франко часто вкладав в уста героїв високо етичні й надхнені глибокою вірою у Бога слова. Для прикладу уступи з „Панських жартів” (12.розділ):

Кажу лиш те, що може чути
Спокійно всякий християнин,
На кого гордість Біг зсипає
Так, що й на Бога він не дбає,
То знак, що близько вже чекає
Отверта пропасть перед ним...”

В іншому місці:

„Дай Бог нам встачитися в слові,
Покуси всі перемогти!
Та це не так то легко, діти!
Отсе Пилипів піст надходить,
Шлюбуйте кождий сам собі
Не пити, в згоді й любові
З усіми жити, кривди й шкоди
Не пам'ятати і не робити.
Перемагать покуси вражі
І терпеливо все зносити,
Що Бог нашле за блуди наші.”

Або така картина:

„Ще ясне сонце не сходило
Ледви на днину зазоріло
І спало в тьмі село, коли
З дзвінниці дзвони загули
І на всеночне люд скликали
Від дзвонів гомону кругом
В хатах будилися, вставали
Немов зірки віконця сіяли
А далі звільна, повагом

В кожухах і шапках смушкових
В великих чоботах пасових
До церкви люди потягли.”

Або:

„... В радісну, нестрійну
Громаду коло церкви збились
Батьки і стали міркувать
Як пан-отцю віддякувать
За те.”

„Отсі слова були для нас
Мов спрагненому вода погожа
Немов правдива ласка Божа
В село зійшла...”

„А там перед Різдом Святим
Хто чути ме охоту й силу,
Відбуде сповідь, — а за тим
Присягу зложить Богу милу.”

А коли польський пан Мигоцький замкнув
церкву:

„Народ аж охнув. Ох нам горе!
Яка се ще нова біла нам
Від пана грозить? Що се він
Гада, що нас так переборе?
Він з Богом хоче воювати?
Він церков сміє замикати?
Гей, на дзвінницю. Бийте в дзвін!
Дзвоніть тривогу!”

А який у „Панських Жартах” — Івана Франка
опис Великодня:

„Великдень! Боже мій великий!
Ще як світ світом не було
Від досвіта шум, гамір, крики
Мов муравлисько все село
Людьми кишить. Всі до одного
До церкви пруть. Як перший раз
„Христос воскрес” заспівали
То всі мов діти заридали
Аж плач той церквою потряс...

Так бачилось, що вік ми ждали,
Аж дотерпілись, достраждали,
Що він воскрес — посеред нас
І якимось так зробилось нам
У душах легко, ясно, тихо.

А як скінчилась Божа хвала
На цвинтар вийшов весь народ,
І як нас було стільки сот, —
Відразу ниць на землю впала
Ціла громада й заспівала
Величній той, хвалебний гимн:
„Тебе, о Господи хвалім!”

В поемі п. з. „Іван Вишенський” герой благає
Бога:

„О, Розп'ятий! Глянь на мене!
О, не дай мені пропасти
У безодні мук, розпуки,
У зневіри глибині!

Дай мені братів любити
І для них життя віддати

Дай мені ще раз поглянуть
На свій рідний, любий край!"

Ціла поема І. Франка „Мойсей” — могутня синтеза державницького ідеалу України та дороговказ для її провідників, сперта на Св. Письмі.

Чи Франко осуджував тільки священничий стан та був його ворогом? У своїх творах публіцистичного характеру він судив діла всього громадянства, як що вони заслуговували на те, а всім показував ідеали добра й патріотизму. Тому часто його вістря сатири добирались до людей з негативним характером, щоб його направити на путь істини. Натомість для справжніх патріотів він мав шире й добре слово.

Яким симпатичним, позитивним показує І. Франко у 6-ім розд. „Панських жартів” сільського священника, що

„... зацікавлював дітей
То повістками, то казками,
А головно на сей святий
Великий Божий Світ — природу
Развраз увагу їм звертав.”

А в тім же розділі:

„Не знаю, Бог дає мабуть,
Усяким людям всякі дари,
Одному ясний, сильний ум,
Що не находить в світі пари,
Другому рій крилатих дум,
Що мов орли летять за хмари
Ще іншим руки золоті,

Що очі бачать, руки вдіють.
Який же дар дістали ті,
Що так дітей учити вміють?
Мені здається, в скарбі тім
Любви найбільш дісталось їм."

А коли панські посіпаки пігнали всіх селян разом з священником на панщину у ліс, і там над священником знущалися, так що він важко захворів, тоді:

„А к вечеру ціле село
Сходилося до попа до хати
Старого пастиря прощати,
Останій раз поцілувати
Холодні руки.

А він повчав їх востаннє:

„Прощайте, діти! І простіть
Йому, лишіте кару Богу!"

Так любив і шанував народ а з ним і поет, священника, який жив з народом і для народу.

Але автор знає ще інших пастирів і їх зобразив у вірші „Патріот” з р. 1876. Цей „патріот” має для народу тільки очеркнення: „простацтво”. Його жінка має багато часу для гри на фортепіяні, а дочка день і ніч читає французькі романи. А тимчасом у селі біднота і темнота.

Такого пастиря Франко не похваляв, але судив його, як усіх „патріотів на словах”. І в тому його заслуга для народу. Але не всім дано зрозуміти справжню суть її, цінити перлини в життєвому морі Франка.

**
*

Революціонер духа, — Іван Франко доконав еволюції духа українського народу своїм пером. Його прихід на Західній Україні приготували три українські богослови звані Руською Трійцею: Маркіян Шашкевич, Яків Головацький та Іван Вагилевич, — які ввели у своїх творах, живу, українську народню мову. Іван Франко пішов у своїй літературно-науковій творчості їх слідами, змагаючись за об'єднання мови Наддніпрянської та Наддністрянської України. І це удалося йому осягнути. Такий погляд висловлює проф. Др. Василь Лев на стор. 37-89 тому 161 Записок НТШ у розвідці пз. „Мова поетів Руської Трійці.”

**
*

Усю творчість Івана Франка відзначає глибока любов до України, про що він писав:

„Її пізнавши чиж я міг
Не полюбить її сердечно
Не відректись власних утіх
Щоб їй віддатись доконечно?”
А полюбивши, чижби міг
Я Божую її подобу
Згубити з серця мимо всіх
Терпінь і горя аж до гробу?”

А у 10-ій пісні поеми „Мойсей” І. Франко говорить до українського народу:

„...якби ти знав
Чого в серці тім повно!

Як би ти знав, як люблю я тебе
Як люблю невимовно!"

„Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, майбуттє моє
І краса і держава.”

„Яж весь свій вік, весь труд тобі дав
У незломнім завзяттю, —
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духа печатю!”

„Бо люблю я тебе нелише
За твою добру вдачу
А й за хиби та злоби твої,
Хоч над ними і плачу.”
За ту впертість сліпую твою
За ті гордощі духа,
Що зійшовши на глупий свій шлях
Навіть Бога не слуха.”

Знову роковини Івана Франка, — тим разом 100-ліття його уродин і 40-ліття смерті. Знову тут і там падають слова осуду і громи уже не на живу людину, а на пам'ять про неї. Знову вишукується у його творчості тільки тіней, а не світляного проміння, дарма, що ті тіні це рефлексії його трагічних переживань і зневіри.

У передхристиянській старині, у стариннім Римі був знаний і зберіганий звичай у відношенні до померших, що містився у словах: „де

мортуїс ніль нізі бене” — про померших ніщо — тільки добре”, а з ранніх часів християнської культури походить сентенція, що міститься у 7-ій главі Євангелія від св. Матея: „Не судіть, щоб вас не суджено. Бо яким судом судите, — вас судитимуть, — і якою мірою міряєте, вам відміряється”.

І хто судить Івана Франка, — такому судді, у часі, коли саме тепер український народ страждає у большевицькій неволі і на скитальщині, — можна сказати словами Івана Франка:

„Як би ти знав, як много важить слово,
Одно сердечне, теплее слівце!
Глибокі рани серця як чудово,
Вигоює — якби ти знав отсе!”

„Як би ти знав, які глибокі чинить рани
Одно сердите, згїрднее слівце,
Як чисті душі кривить і поганить
І труїть на весь вік — якби ти знав отсе!”

„Як би ти знав! Та це знання предавне
Відчути треба, — серцем зрозуміть
Що темне для ума, — для серця ясне й явне
І іншим би тобі вказався світ.”

„Тиб серцем ріс. Між бур життя й тривоги
Булаб несхитна, ясна путь твоя.
Як Той, що в бурі йшов по гривах хвиль розлогих,
Так тиб мовляв до всіх плакучих, скорбних, вбогих:
„Не бійтеся! — Це Я!”

Це „предавне знання” розуміли і згідно з ним поступали Митрополити Андрей Шептицький і Йосиф Сліпий і в тім їх супроти Української Нації велика заслуга.

Бібліографія.

1.) Антін Крушельницький — „Літературні характеристики українських письменників. — Іван Франко. — (Поезія.) Галицька Накладня Я. Оренштайна в Коломиї, стор. 279.

2.) Володимир Радзикович. — „Українська література ХХ століття. Н Т Ш. Бібліотека українознавства ч. 3, Видавництво „Америка“, Філадельфія, 1952. р

3.) Наукове Товариство ім. Т. Шевченка. Енциклопедія Українознавства, Т. I-II. Мюнхен-Нью Йорк, 1949 р.

4.) Др. М. Лозинський — „Іван Франко“ — Відень, 1917 р.

5.) Дм. Дорошенко — „Мої спомини про давнє минуле.“ — Вінніпер, 1914 р.

6.) „Арка“ місячник, журнал літератури, мистецтва і критики, Мюнхен 1948 р.

7.) Jean Marie Carre — „Goethe“

8.) Rudolf K. Gojdschmidt — Jentner, — vollender und verwandler — Hamburg, 1952.

9.) Stan. Kolbuszewski — Twórczość Mickiewicza na emigracji. — Warszawa-Wrocław, 1947.

10.) Mieczysław Jastruń — Polski Instytut Wydawniczy „Mickiewicz“ — Warszawa, 1949, str. 410.

11.) Emil Ludwig — Genie und Charakter.

12.) Вол. Дорошенко — Великий Каменяр. Вінніпер — 1956.